

Företags samhällsansvar och barns rättigheter

En textanalys av The Children's Rights
and Business Principles

Rebecka Kjellsson

Avdelningen för mänskliga rättigheter
Historiska institutionen
Kurskod: MRK01
Termin: Höstterminen 2012
Handledare: Lena Halldenius och Lina Sturfelt
Omfång: 9972 ord

Abstract

The Children's Rights and Business Principles were launched on 12th March 2012 and is the first of its kind to establish a global standard for children's rights in relation to corporate social responsibility. The thesis analyzes whether private actors such as companies may be duty bearers and thus have a strict responsibility to respect and promote rights. The analysis focuses on reasons which can be given to extend duty bearers and their responsibility to include private companies. Based on that, four criteria have been identified. They are used to analyze the text of The Children's Rights and Business Principles to investigate what those principles convey regarding the company's responsibility for children's rights and to assess if the principles can contribute to strengthening the argument for an extension of duty bearers. One question is whether The Children's Rights and Business Principles are weakened by the lack of a sufficiently strong and established global institutional order capable of realizing the claims. In any case, The Children's Rights and Business Principles can be used as moral pressure, given that, as the analysis in the thesis suggests, companies, like states, have a moral obligation not to cause harm.

Keywords: The Children's Rights and Business Principles, corporate social responsibility, CSR, human rights, children's rights, duty bearers, public and private, responsibility, soft law.

Innehållsförteckning

1	Inledning	6
1.1	Problemformulering, syfte och frågeställning	7
1.2	Metod och disposition	8
1.3	Material och avgränsningar	9
1.3.1	Källkritik	11
2	Tidigare forskning	12
3	Teoretisk analysmodell	15
3.1	Företag som skyldighetsbärare – går det?	16
3.2	Företagsansvar utifrån distinktionen offentlig-privat	18
3.3	Företag som kollektiv med moraliskt ansvar	19
3.4	(O)Frivilliga regler skapar ansvar	20
3.5	Analysmodellen	21
4	The Children's Rights and Business Principles – en textanalys	23
4.1	Framtagandet av principerna	23
4.2	Barnrättsprincipernas inledningstext	24
4.3	Respektera och stödja barns rättigheter	27
4.4	Barnrättsprincipernas huvudområden	28
4.4.1	Arbetsplatsen princip 2-4	28
4.4.2	Marknadsplatsen princip 5-6	30
4.4.3	Samhället och miljön princip 7-10	31
5	Slutsats	33
5.1	Slutsats av textanalysen	33
6	Avslutande diskussion	36

Förkortningar

FN	Förenta Nationerna
UNICEF	United Nations Children's Fund
CSR	Corporate social responsibility
NGO	Non-governmental organization

1 Inledning

Företags samhällsansvar, som även benämns *corporate social responsibility*¹ (CSR) i nationella och internationella sammanhang, återspeglar synen på företagens nuvarande roll i samhället. Emellertid har företags sociala ansvar varit omdebatterat och nu liksom tidigare diskuteras företags roll i samhället som en betydande ekonomisk institution. Det senaste tillskottet vid företags CSR-arbete är ansvaret för barns rättigheter vilket är en utveckling av ansvaret för mänskliga rättigheter.

Uppsatsens primära mål är att undersöka företags samhällsansvar som skyldighetsbärare av barns rättigheter genom att analysera *The Children's Rights and Business Principles*². Barnrättsprinciperna syfte är att inkludera barns rättigheter i företags CSR-arbete och är framtagna av FN:s *Global Compact*, UNICEF och Rädda Barnen.³ Barnrättsprinciperna är en utveckling av FN:s *Global Compact* vilket är ett FN-initiativ som innehåller tio generella principer för företags sociala ansvar.⁴ FN:s konvention om barnets rättigheter⁵, vilken har ratificerats av alla länder förutom USA⁶, ligger till grund för utformandet av barnrättsprinciperna där fyra primära områden har varit vägledande: barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla beslut som rör barn, barn har rätt att bli skyddade från diskriminering, alla barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör dem och varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.⁷

Ett exempel från svenska leksaksbranschen, om än omdebatterat och milt, illustrerar hur leksaksföretag har tagit ansvar för barns rättigheter. Företagen kritiserades för att sprida stereotypa bilder av vilka leksaker flickor och pojkar ska leka med. Leksaksföretag som BR, Toys R och Leklust har agerat och tagit sitt ansvar för att

¹ CSR, företags samhällsansvar, företags sociala ansvar användas synonymt i uppsatsen.

² The Children's Rights and Business Principles, principerna och barnrättsprinciperna användas synonymt i uppsatsen. Barnrättsprinciperna används både av UNICEF och Rädda Barnen som benämning på principerna.

³The Children's Rights and Business Principles, 2012, Internet:

http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/CRBP/Childrens_Rights_and_Business_Principles.pdf, besökt 2012-12-22.

⁴ Global Compact, Internet: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/>, besökt 2013-01-09.

⁵ FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC)

⁶ Rädda Barnen kommentarer., Internet: <http://www.rb.se/press/kommentarer/Pages/Somalia-ratificerar-barnkonventionen.aspx>, besökt 2012-12-28.

⁷The Children's Rights and Business Principles, 2012, s.14

motverkar stereotypa bilder, vilket ansågs bidra till diskriminering, genom att lansera leksakskataloger utifrån ett genusmedvetet perspektiv.⁸ Detta är ett exempel på hur företag kan ta ansvar utifrån sin marknadsföring vilket återspeglas i princip 6 i barnrättsprinciperna.

1.1 Problemformulering, syfte och frågeställning

Företags samhällsansvar har vuxit fram ur en lång debatt kring synen på företags roll i samhället. En tolkning av begreppet företags samhällsansvar innebär att ett företag är förpliktigt att stå till svars för sin påverkan på samhället.⁹ Ansvar för mänskliga rättigheter läggs nu även på företag då detta ansvar också anses vara en del av företags samhällsansvar, vilket var ett ansvar som tidigare endast tillföll staten - att skydda, förverkliga och respektera de mänskliga rättigheterna. Genom utvecklingen av FN-initiativet *Global Compact* har barnrättsprinciperna tagits fram då företag är tänkta att inkludera barns rättigheter i sitt CSR-arbete. Företag ska i de fallen som barn blir påverkade av verksamheten ta hänsyn till barns rättigheter genom att använda sig av de nya barnrättsprinciperna. Emellertid uppstår en korrelation då rättigheter och skyldigheter existerar i relation till varandra. Om vi anser att företag ska inkludera barnrättsprinciperna i sitt arbete, att barn har rättigheter gentemot företag, bör företag bli skyldighetsbärare. Därav uppstår uppsatsens huvudsakliga fråga; hur kan privat aktörer såsom företag vara skyldighetsbärare och därmed ha ett strikt ansvar för rättighetsuppfyllelse? Vidare vill jag undersöka hur företags ansvar för barns rättigheter kan tolkas utifrån barnrättsprinciperna samt vilka konsekvenser det kan få. Uppsatsens syfte är följaktligen att göra en textanalys av *The Children's Rights and Business Principles* utifrån en analysmodell bestående av fyra kriterier; skyldighetsbärare, offentlig-privat, ansvar och frivilliga regler. Analysen ämnar undersöka vad texten förmedlar om företags ansvar för barns rättigheter samt se om barnrättsprinciperna kan bidra till att stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare. De fyra kriterierna avspeglar uppsatsens perspektiv på ansvarsutvidgning och ger stöd åt frågan

⁸ Windell, Henrik, *Leksakskedja tar strid mot könsstereotyper*, dagensmedia.se, 2012-03-30, och Eriksson, Gustaf, *Ilaka över könsneutrala leksakskatalogerna*, Metro, 2012-11-29.

⁹ Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008, s.15.

hur privata aktörer såsom företag kan vara skyldighetsbärare. De fyra kriterierna som utgör analysmodellen får en djupare presentation i uppsatsens teoridel.

1.2 Metod och disposition

Uppsatsens teorier ligger till grund för metoden då jag avser att göra en textanalys av uppsatsens primärmaterial utifrån uppsatsens perspektiv på ansvarsutvidgning samt använda teorierna som stödargument till uppsatsens frågeställning om företag kan vara skyldighetsbärare. Därmed skapas en teoretisk analysmodell utifrån de olika teorierna, synen på skyldighetsbärare, relationen offentlig-privat, ansvar och frivilliga regler. De fyra kriterierna söker jag sedan efter i uppsatsens primärmaterial där exempel från texten lyfts fram i citatform för att undersöka vilka ord, uttryck och argument som används. Genom textanalysen ämnar jag därmed att undersöka hur företags ansvar för barns rättigheter kan tolkas utifrån *The Children's Rights and Business Principles* samt vilka konsekvenser det kan få.

Jag har valt att se *The Children's Rights and Business Principles* som ett unikt material då materialet är först i sitt slag med att etablera en global norm för barns rättigheter i relation till företags samhällsansvar. Att enbart använda barnrättsprinciperna är också ett sätt att avgränsa uppsatsens primärmaterial vilket presenteras i avsnittet om avgränsningar. Uppsatsen utgör därmed en kvalitativ analysuppsats vilket innebär att ett litet material analyseras ingående.¹⁰ Valet av undersökningsmetod, textanalys, baseras på att primärmaterialen är en litteraturkälla samt för att uppsatsens analysmodell, de fyra kriterierna, kommer till lämplig användning. En ytterligare anledning är att empirisk forskning inte går att tillgå på grund av principernas aktualitet, såsom intervjuer med företag kring arbete med barnrättsprinciperna.

Efter uppsatsens inledningskapitel ges en resumé över tidigare forskning där ansvarsfrågan har varit den primära utgångspunkten. Kapitlet om tidigare forskning ämnar lyfta fram en forskningslucka vilken blir uppsatsens bevekelsegrund för att analysera *The Children's Rights and Business Principles*. Kapitlet utgör en språngbräda till uppsatsens teoridel vilken utgörs av ett eget kapitel som ämnar ge ett perspektiv på

¹⁰ Beckman, Ludvig, Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer, Santérus, Stockholm, 2005, s.44.

ansvarsutvidgningen. Att ha ett fristående teoriavsnitt motiveras utifrån att uppsatsens perspektiv är en kombination av olika teorier vilket kräver utrymme. Genom att analysera begreppen skyldighetsbärare, offentlig-privat, ansvar och frivilliga regler, vilka ligger till grund för analysmodellen, undersöks vilka skäl som ges för att även företag kan vara skyldighetsbärare samt ha ett samhällsansvar. Utifrån analysmodellen som skapas i uppsatsens teoridel övergår uppsatsen till undersökningen vilket utgörs av en textanalys av *The Children's Rights and Business Principles*. Efter en analys av ord, uttryck och argument i texten relaterade till uppsatsens fyra kriterier knyts undersökningen i ihop i uppsatsens slutsatsdel. I slutsatsen ämnar jag knyta an till frågorna hur företags ansvar för barns rättigheter kan tolkas utifrån principerna och vilka konsekvenser det kan få samt se om barnrättsprinciperna kan bidra till att stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare. Därefter ges en avslutande diskussion av uppsatsens resultat.

1.3 Material och avgränsningar

Uppsatsens primärmaterial består av *The Children's Rights and Business Principles* som lanserades den 12 mars 2012. Materialet är därav högst aktuellt och en öppning för vidareutveckling av ansvarsutvidgning för företag. Barnrättsprinciperna har tagits fram av FN:s *Global Compact*, UNICEF och Rädda Barnen samt i samråd med över 600 företag, myndigheter, NGO's, fackföreningar och utifrån barns egna röster. Materialet är unikt då policydokumentet är först ut med att etablera en global standard som behandlar barns rättigheter vid CSR, vilket i sig gör materialet välavgränsat. Riktlinjerna är globala och normbildande och får en tyngd med stora organisationer som FN, UNICEF och Rädda Barnen i ryggen. Principerna är tänkta som riktlinjer för hur företag bör ta ansvar för sin påverkan av barn genom verksamheten. En mer specifik genomgång kring framtagandet återfinns i kapitel 4.

Det finns en uppsjö av internationella ramverk, initiativ och certifieringar som företag kan ansluta sig till för att arbeta med sitt samhällsansvar. Många av de olika initiativen skulle kunna vara relevanta för att undersöka företags samhällsansvar i relation till mänskliga rättigheter. Emellertid blir de mindre relevanta då det är ett barnperspektiv jag vill undersöka vid CSR-arbete. Det utgör därmed en avgränsning att

endast fokusera på barnrättsprinciperna, som är ett specifikt och nytt område inom företags CSR-arbete, då CSR även inkluderar andra sociala och miljömässiga frågor.

Barnrättsprinciperna är ett policydokument på 35 sidor med 10 globala principer som anger hur företag bör förhålla sig till barns rättigheter. Dokumentet finns digitalt tillgängligt på *Global Compacts* hemsida.¹¹ Barnrättsprinciperna inleds med en generell introduktion kring varför företag bör arbeta utifrån principerna. Därefter följer en förklaring kring vilka aktiviteter som förväntas av företagen; att respektera och stödja barns rättigheter. Dokumentet har även ett avsnitt för begreppsförklaring innan själva principerna presenteras. Nästa steg i dokumentet är en lista över principerna samt en faktaruta med följande; antal barn i världen, hur många barn som är berövade utveckling och överlevnad, antal barn med HIV, antal barn som inte får gå i skolan, antal barnarbetare samt hur många som inte blir registrerade vid födelsen. De flesta sidorna i dokumentet har bilder på barn, dels i inledningen och dels kopplat till varje princip som illustrerar en koppling till varje område. Emellertid kommer inte bilderna att analyseras utan endast texten. Innan läsaren får en mer djupgående genomgång av varje princip ges en preambel. Vidare kommer en beskrivning av varje princip utifrån företags ansvar att respektera och ansvar att stödja, där förslag på hur företag bör agera inom respektive område återges. Vid varje princip presenteras ett exempel från verkligheten om hur företag har arbetat för att respektera och stödja barns rättigheter. Principerna är uppdelade i tre områden, arbetsplatsen (*the workplace*), marknaden (*the marketplace*) samt samhälle och miljö (*the community and environment*). Princip 1 handlar om att integrera barns rättigheter i verksamheten och uppmanar till policy åtaganden, granskningsåtgärder/mätningar och hjälpåtgärder. Resterande principer 2-10, vilka ska återkopplas till princip 1, har tematiska områden där princip 2-4 behandlar arbetsplatsen, princip 5-6 behandlar marknaden och princip 7-10 behandlar samhälle och miljö.¹²

Uppsatsens övriga material består genomgående av sekundärlitteratur för att analysera begreppen skyldighetsbärare, offentlig-privat, ansvar samt frivilliga regler. Ansvaret för samhällsfrågor vidgas och inkluderar nu även privata aktörer och genom att använda mig av begreppen vill jag belysa förståelsen av ansvarsutvidgningen. En

¹¹ The Children's Rights and Business Principles, 2012, Internet:
http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/CRBP/Childrens_Rights_and_Business_Principles.pdf,
besökt 2012-12-22.

¹² About the Principles, 2012, Internet:
http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/CRBP/About_the_Principles.pdf, besökt 2012-12-22.

genomgång av begreppen görs i uppsatsen teoridel vilka blir mina verktyg till analysmodellen och bakgrundsförståelse för att vidare ta uppsatsen in i analysdelen.

1.3.1 Källkritik

Frivilliga regler, som primärmaterialet bygger på, kan uppfattas som en spridning av marknadsliberala ideologier. Emellertid är detta en kritik som inte bemöts i uppsatsen då det snarare handlar om att undersöka hur privata aktörer såsom företag kan vara skyldighetsbärare samt se vad barnrättsprinciperna förmedlar om företags ansvar för barns rättigheter. Vidare kan det också uppfattas problematiskt att företag har varit med vid framtagandet av barnrättsprinciperna. Företag har då haft möjlighet att styra vilka krav, om än frivilliga, som ställs på dem. Dock påverkar det inte textanalysen då det är texten som ska analyseras och inte de olika aktörerna som har varit med vid framtagandet.

Materialet kring barnrättsprinciperna är hämtade från FN:s *Global Compacts* hemsida och är skrivna av enskilda individer som arbetar med barnrättsprinciperna. Därav kan individerna ha en styrande hand kring vad som ska publiceras om barnrättsprinciperna och dess framtagande. Dock bedömer jag källorna som tillförlitliga då FN är en etablerad och respekterad organisation samt att informationen kan granskas både internt och externt.

Vid användning av tidningsartiklar är jag medveten om att källorna kan vara vinklade och mindre tillförlitliga. Emellertid har jag bedömt att källorna är trovärdiga utefter jämförelse mellan olika nyhetsmedier som visar samma resultat.

2 Tidigare forskning

Företags samhällsansvar är ett dynamiskt och omdebatterat område. Det behandlas inom ett flertal akademiska discipliner som till exempel juridik, ekonomi, etik, statsvetenskap och sociologi. Trenderna har gått ifrån att endast fokusera på ekonomisk vinning till etiskt och moraliskt ansvar¹³. Ekonomen Milton Friedmans kritik mot CSR på 1970-talet, som menar att det enda ansvaret ett företag har är att tillgodose aktieägarna genom att maximera vinsterna, känns numera förlegad. Enligt Friedman bidrar företag till samhällsutveckling genom att gå med vinst vilket leder till skatteintäkter, rekrytering samt produktion av varor som samhället efterfrågar.¹⁴ Emellertid har företag fler intressenter och aktiviteter att tillgodose och förhålla sig till än sina aktieägare; NGO's, media, konsumenter, anställda, effekterna av dåligt ryckte och hotet om rättsliga åtgärder är några exempel.

Följande komponenter framhålls inom fältet för att förstå utvecklingen av företags samhällsansvar:

- Samhällstrender
- Globalisering
- Avreglering, förskjutning offentlig-privat
- Individualisering
- Frivilliga regler och normer
- Intressenter

Ekonomerna Grafström, Göthberg och Windell menar att komplexiteten med företags samhällsansvar ligger i tolkningsföreträdet, att antingen maximera nytta eller minimera skada på samhället.¹⁵ En frånvaro av en gemensam syn av ansvar kan vara politiskt laddat med skilda uppfattningar både inom näringslivet och övriga intressenter menar

¹³ Moral används i uppsatsen i form av moraliskt ansvar, att företag kan ha ett moraliskt ansvar för exempelvis mänskliga rättigheter. Vad som uppfattas som moralisk handlingsfrihet och moralisk skyldighet kan vara en komplex fråga då det finns skilda uppfattningar om vad begreppet symboliserar. Emellertid används moral i uppsatsen för att symbolisera att ansvarsfrågan är tätt sammankopplad med moral oavsett begreppets mångtydighet.

¹⁴ Milton Friedman, marknadsliberal och mottagare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfreds Nobels minne. Grafström, Göthberg, & Windell, 2008, s.31.

¹⁵ Grafström, Göthberg & Windell, 2008, s.15.

statsvetaren Magdalena Bexell.¹⁶ Problemet om vad och hur långt företags ansvar sträcker sig är en återkommande fråga i forskningen som bekräftar att definitionen av företags samhällsansvar är vag och att det handlar om frivillighet.

Företaget behöver leva upp till frivilliga reglerna och ta ansvar för att inte förlora sin legitimitet och detta ofta pga. intressenterna anser att företaget ifråga har ansvar för ett visst område. Om det är en intressent med makt kan den också förstöra företagets legitimitet. Därmed ökar företagets angelägenhet att ta ansvar.¹⁷ Det är intressant utifrån ett maktperspektiv vilka intressenter företag väljer att ta hänsyn till då intressenter med mindre makt lättare går att välja bort. Detta väcker frågor om barn kan ses som intressenter och hur stark den intressentgruppen skulle vara.

När det kommer till vad som gör att företag, trots den vaga definitionen, är medvetna om sitt sociala ansvar och sin påverkan på mänskliga rättigheter motiveras allt som oftast utifrån marknadsekonomin då ett gott ryckte och legitimitet leder till mindre bojkott och negativ publicitet. Emellertid verkar det inte vara så enkelt. De problem som uppstår när det kommer till företags ansvar för mänskliga rättigheter är var gränsdragningen går, speciellt i länder där övergrepp mot rättigheter begås av den politiska regimen. Här anklagas företag för moralisk medskyldighet i statens kränkningar. Bexell problematiserar medskyldighet och frågar om det bästa sättet att påverka är genom närvaro eller genom avståndstagande. Emellertid dominerar uppfattningen om att företag är moraliskt medskyldiga om de har verksamhet i länder där de kan dra fördel av övergrepp som begås av regimen vilket i sin tur sprids.¹⁸

Juristen Andrew Clapham föreslår ett paradigmskifte för förståelsen av makt och nyttan av de mänskliga rättigheterna för att kunna erkänna att de mänskliga rättigheterna kan appliceras på andra skyldighetsbärare utöver staten.¹⁹ Det går alltså att vittna om en ansvarsutvidgning där fler aktörer i samhället förväntas ta ansvar och även ses som skyldighetsbärare av mänskliga rättigheter, om än moraliska skyldighetsbärare. Om Clapham får rätt återstår att se.

Således visar litteraturen i tidigare forskning att företags samhällsansvar är omdiskuterat utifrån olika infallsvinklar och komponenter. Mänskliga rättigheter har en närvarande roll när det kommer till företags samhällsansvar om än omdiskuterad

¹⁶ Bexell, Magdalena, "Företags samhällsansvar och mänskliga rättigheter" i Mikael, Spång (red.), *Mänskliga rättigheter: ett ofullbordat uppdrag*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009, s.292.

¹⁷ Grafström, Göthberg & Windell, 2008, s.71.

¹⁸ Bexell, 2009, s.292-296.

¹⁹ Clapham, Andrew, *Human rights obligations of non-state actors*, Oxford University Press, Oxford, 2006, s.32.

gränsdragning för ansvaret. Emellertid saknar jag ett barnrättsperspektiv i den förekomna litteraturen vilket utgör min bevekelsegrund för vidare studie. Den här luckan ämnar min studie att fylla genom att analysera *The Children's Rights and Business Principles*.

3 Teoretisk analysmodell

När FN lanserade *Global Compact*, riktlinjer för företags samhällsansvar, år 2000 fick mänskliga rättigheter en mer närvarande roll vid företags samhällsansvar. Företag förväntas nu också ta ansvar för barns rättigheter genom *Global Compacts* vidareutveckling – *The Children's Rights and Business Principles* vilka lanserades den 12 mars 2012. Jag vill därmed argumentera för att företag har ett samhällsansvar som inkluderar rättigheter och att företag kan ses som skyldighetsbärare av barns rättigheter. Genom att använda mig av teorier om skyldighetsbärare, relationen offentlig-privat, ansvar samt frivilliga regler vill jag skapa ett perspektiv som stödjer utvidgningen av ansvar och antal skyldighetsbärare. De fyra kriterierna; synen på skyldighetsbärare, relationen offentlig-privat, ansvar samt frivilliga regler utgör uppsatsens analysmodell vilken ligger till grund för uppsatsens metod. Textanalysen av barnrättsprinciperna bygger på analysmodellen då jag söker efter de fyra kriterierna i primärmaterialet för att undersöka vad barnrättsprinciperna uttrycker om företags ansvar för barns rättigheter samt om barnrättsprinciperna kan bidra till att stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare.

I teoridelen utvecklas ett perspektiv på hur företag kan anses ha samhällsansvar i form av att vara skyldighetsbärare, vilket enligt kritiska röster endast är något som tillfaller staten då företags enda ansvar är att maximera vinsten. För att undersöka om företag kan vara skyldighetsbärare behöver jag studera filosofen Thomas W Pogges förståelse av skyldighetsbärare. Om vi antar att barn har rättigheter krävs det att det finns skyldighetsbärare som tar ansvar för att rättighetsbärarna (barnen) har dessa rättsobjekt. Därmed måste jag utreda vem eller vilka som är skyldighetsbärare och hur skyldigheterna ser ut. Pogge argumenterar för en institutionell syn där mänskliga rättighetskränkningar bara kan ske i det offentliga. Jag väljer därmed att tolka företag som en officiell aktör utifrån Pogges teori.

Det blir också nödvändigt att ha en förståelse av ansvar utifrån distinktionen offentlig-privat för att på ett bättre sätt anamma Pogges institutionella syn av skyldighetsbärare. Här tar jag hjälp av statsvetaren Magdalena Bexell och filosofen Lena Halldenius teorier av relationen offentlig-privat. För att vidare kunna argumentera

för att företag har ett samhällsansvar utgår jag från vilka skäl som ges till varför företag anses ha ett ansvar. Ur ett moralfilosofiskt perspektiv skulle företag inte anses ha något ansvar då det endast är individer som har en moralisk agenda vilket är en förutsättning för att kunna ta ansvar. Emellertid vill jag vidga denna syn genom att inkludera kollektiv i ansvar- och moralfrågan. Därmed blir det essentiellt att definiera kollektiv för att motivera hur ett kollektiv kan hållas ansvariga. Här har jag valt att använda mig av ekonomerna Pauline Göthberg, Maria Grafström och Karolina Windells definition av kollektiv.

För att tydligare förstå hur frivilliga regler kan generera ansvar lyfter jag även fram teori kring frivillighet utifrån antologin *Den organiserade frivilligheten*²⁰ där olika författare problematiserar det frivilliga med frivilligheten.

3.1 Företags som skyldighetsbärare – går det?

För att se om min argumentation håller behöver jag ta hjälp av Pogges teori av skyldighetsbärare för att förstå vem eller vad som kan inneha skyldigheter. Som jag tidigare nämnt argumenterar Pogge för en institutionell syn där mänskliga rättighetskränkningar bara kan ske i det offentliga och jag väljer att tolka företag som en officiell aktör utifrån Pogges teori.

Pogge menar att mänskliga rättighetskränkningar sker i det offentliga och utförs av en aktör i officiell ställning. Därmed kan inte en privatperson begå en mänsklig rättighetskränkning då det bara kan utföras av en officiell upphovsman. Mänskliga rättigheter kan bli kränkta av stater och personer i en officiell ställning såsom polis och militär samt av stora företag.²¹ Här gör Pogge en distinktion mellan naturliga rättigheter och mänskliga rättigheter och menar att genom språket om naturliga rättigheter kan en person kräva skydd om personen ifråga bli utsatt för hot och kränkningar av en privat person, men inte utifrån språket om mänskliga rättigheter. Utifrån språket mänskliga rättigheter kan en person bara kräva skydd mot ”officiella” hot och kränkningar.²² Därmed menar Pogge att mänskliga rättigheter inte skyddar mot kränkningar mellan individer.

²⁰ Boström, Magnus (red.), *Den organiserade frivilligheten*, 1. uppl., Liber, Lund, 2004.

²¹ Pogge, Thomas Winfried Menko, *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, 2. ed., Polity, Cambridge, 2008, s. 63-64.

²² *Ibid.*, s.64.

Genom sin institutionella förståelse utgår Pogge ifrån att institutionerna aktivt ska anstränga sig för att skydda exempelvis människor från slaveri. Han menar att alla som är involverade att upprätthålla en institutionell ordning som innehåller slaveri kränker en mänsklig rättighet, oavsett om det är lagligt i landet eller ej och oavsett om aktören själv använder sig av slavarbete eller ej.²³ Att förhålla sig passiv blir alltså ett sätt att begå en kränkning. Pogge menar att genom den institutionella förståelsen breddas synen på vem som är ansvarig där individer inte kan kränka rättigheter men har en kollektiv skyldighet att arbeta för att institutioner tillgodoser de mänskliga rättigheterna, speciellt de inflytelserika individerna.²⁴ Därmed blir det inte giltigt för ett företag att förhålla sig passivt till sin produktion i ett land som på ett institutionellt sätt begår kränkningar på dess befolkning. Genom att stå bredvid utan att aktivt ingripa gör företagen sig medskyldiga.

Företag kan således ses som en officiell aktör som upprätthåller en viss institutionell ordning men företag kan också ses som en del av civilsamhället. Jag tolkar det som att företag är en inflytelserik aktör i samhället, precis som inflytelserika individer, vars skyldighet är att arbeta för att institutioner tillgodoser mänskliga rättigheter. Min bedömning blir också att institutioner och personer i officiell ställning har stor påverkan på samhället vilket enligt Pogge gör dem till skyldighetsbärare.

Det är en skyldighet att inte orsaka skada genom att till exempel vara passiv, men det innebär också en skyldighet avstå från att aktivt orsaka att ens mänskliga rättigheter kvarstår ouppfyllda. Mänskliga rättigheter har därav en korrelation till negativa skyldigheter menar Pogge. Det innebär också att mänskliga rättigheter medför moraliska skyldigheter att hjälpa och skydda.²⁵ Därmed ska officiella aktörer och institutioner anstränga sig för att skydda de mänskliga rättigheterna.

²³ Ibid., s.178.

²⁴ Ibid., s.70.

²⁵ Pogge, Thomas, "Severe poverty as a human rights violation", s.20, i Winfried Menko (red.), *Freedom from poverty as a human right: who owes what to the very poor?*, Oxford University Press, Oxford, 2007

3.2 Företagsansvar utifrån distinktionen offentlig-privat

För att reda ut hur ansvar kan tillfalla både offentliga och privata aktörer behöver jag titta närmre på distinktionen offentlig-privat. Här använder jag mig av Bexell, Halldenius samt Grafström, Göthberg och Windell.

Bexell studerar ansvarsfrågan utifrån distinktionen offentlig-privat, och specifikt ansvarsfrågan för mänskliga rättigheter. Hon hävdar att ansvarsområdet för offentliga och privata aktörer måste förstås i relation till varandra, att de förutsätter varandra då de bara har en mening i relation till varandra.²⁶ När karaktären för ansvar omvandlas för transnationella företag krävs en förändring av gränsen mellan det offentliga och privata. Emellertid menar hon att ett ökat ansvar för mänskliga rättigheter för företag inte betyder på automatik minskat ansvar för staten. Teoretiskt sätt är det en överlappning av sfären för ansvar och att gränsen blir mindre synlig när ansvaret smälter samman.²⁷ Jag tycker att den här metoden bidrar till att förstå CSR på ett tydligt sätt då debatten tenderar att hamna i vem som har ansvar. En del kritiker menar att det är endast är staten som har ansvar för rättigheter enligt folkrätten och att företags enda ansvar är att maximera vinsten. Emellertid tolkar jag det som att en maktförskjutning gjorts då företag nu är transnationella och större än tidigare och därmed har den privata sfären ökat vilket i sig gör en inverkan på den offentliga sfären.

Här vill jag koppla in Lena Halldenius som skiljer mellan offentlig-privat huvudman och offentlig-privat sfär.²⁸ I det här sammanhanget blir offentlig-privat intressant där distinktionen står för vem som är huvudman för verksamheten, dvs. inte inom vilken sfär i samhället som verksamheten äger rum. Därmed kan ett företag ses som huvudman, ett konglomerat kollektiv (presenteras i nästa stycke), och som en officiell aktör.

En ytterligare faktor som Grafström, Göthberg och Windell framhåller, som relaterar till tidsaspekten, är hur ansvarsfördelningen mellan det offentliga och privata har luckrats upp pga. förskjutning av ansvar från stat till individ. Vidare menar de att parallellt med individualiseringen sker en ökad grad av kollektivisering av ansvar. Detta

²⁶ Bexell, Magdalena, *Exploring responsibility: public and private in human rights protection*, Department of Political Science, Lund University, Diss. Lund: Lunds universitet, 2005, Lund, 2005, s.52.

²⁷ Ibid., s.168-169.

²⁸ Halldenius, Lena, *Liberalism*, Bilda, Stockholm, 2003, s.152-153.

medför att ansvarsfördelningen inte är lika tydlig längre vilket gör att det inte är lika självklart vilket ansvar olika aktörer har. Därmed uppstår denna diskussion innan nya regler etablerats för ansvarstagandet. Trenden leder till att ansvariggörandet i samhället expanderar och fler aktörer blir involverade och görs ansvariga för olika frågor, uppgifter och problem i samhället. Författarnas analys av ansvar blir att ansvar definieras och omdefinieras av tid och rum. Om ansvarstagandet utvidgas då fler aktörer tillskrivs ansvar menar de att fördelningen mellan olika aktörer snarare förändras än förskjuts. Fler områden blir möjliga för ett större antal aktörer att ta ansvar för. Därmed menar de att vi kan tala om en expansion av ansvariggörandet.²⁹

3.3 Företag som kollektiv med moraliskt ansvar

I boken *Ansvar* går ekonomerna Grafström, Göthberg och Windell igenom ansvarsbegreppets historia, vad som står i ordböckerna, och drar slutsatsen att de tidiga definitionerna av ansvar ger en bild av att begreppet inte är statiskt och menar att ansvar är något som ofrånkomligen är kopplat till makt. Med ökad makt följer ökat ansvar.³⁰ Exempelvis har utvidgningen från offentlig till privat gjort att företag har fått mer makt där företagets ekonomi utgör en maktfaktor.

Ansvar är alltid kopplat till någon agent eller aktör menar författarna och diskuterar kollektivt ansvar. Här återkommer de till makt då de menar att kollektiva aktörer med makt, till exempel finansiella medel och inflytande, förväntas ta ansvar. I samband med CSR framväxt ses företag som moraliska subjekt och ansvaragent framför företagsledaren. Emellertid framhåller de komplexiteten mellan individuellt ansvar och kollektivt ansvar. För att kunna berömma eller förkasta en persons handlingar måste man tillskriva personen moraliskt ansvar, vilket förutsätter en moralisk kompass och moralisk mognad.³¹ Därmed blir frågan aktuell om kollektivt kan anses vara moraliskt förkastliga. Grafström, Göthberg och Windell menar att vår politik och juridik utgår ifrån att det finns kollektivt ansvar vid sidan av det individuella ansvaret och framhåller exempel om företagsstyrelse som kan anklagas för korruption. Detta gör att vi idag har en föreställning om att kollektivt kan hållas ansvariga och för att vi ska förstå när

²⁹ Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *Ansvar*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2010, s.70-73.

³⁰ Grafström, Göthberg & Windell, 2010, s.12-19.

³¹ *Ibid.*, s.45-50.

kollektiv har ansvar menar författarna att begreppet måste definieras. De menar att det vanligaste sättet är att skilja på två huvudtyper – konglomerat kollektiv (organisering av individer) och aggregerade kollektiv (tillfällig samling av individer). Vad som blir intressant för uppsatsen är konglomerat eftersom detta kan vara ett företag. Konglomerat har en tydlig struktur och består av individer som utgör en moralisk agent vilken utför avsiktliga handlingar.³² Organisationer har en tydlig moralisk agent – styrelse eller regering som kan sägas vara ansvarig för att vissa handlingar utförs. Därmed menar författarna att en grupps förmåga att organisera sig är en förutsättning för att kollektiv ska anses vara ansvaragenter. Således drar jag slutsatsen att ett företag är ett konglomerat kollektiv med moraliskt ansvar.

3.4 (O)Frivilliga regler skapar ansvar

Företags samhällsansvar bygger på så kallade frivilliga regler som kännetecknas av att de är frivilliga att följa, direkta rättsliga sanktioner saknas och de lämnar stort utrymme till självreglering då den reglerade får överstätta reglerna till den egna verksamheten. Frågan är hur frivilliga dessa regler är och hur går det att utkräva ansvar av en skyldighetsbärare utifrån frivillighet?

Bexell menar att frivilliga regler (soft law) återspeglar det fasta greppet om distinktionen offentlig-privat när det kommer till internationell rätt där endast staten anses vara rättssubjekt. Dock framhåller hon att det moraliska trycket som är riktat till företag kanske inte kan tillgodoses genom anpassning av lagar utan att begreppet frivilliga regler bidrar till en medelväg. Idag innebär ansvar en mix av moraliska och juridiska krav i en global sfär och att de moraliska kraven för ansvar bygger på argument relaterade till makt och kapacitet.³³ Ökningen av frivilla regler, till exempel vid CSR, vittnar om förändring och en ökad överlappning av offentlig och privat i definitionen av var ansvar för skyddet av mänskliga rättigheter ligger.³⁴

Redaktörerna (sociologer och ekonomer) för boken *Den organiserade frivilligheten* problematiserar det frivilliga med frivilligheten. Exempelvis menar de att frivillig styrning kan vara regisserad genom att det finns bestämda procedurer för hur frivilligheten ska verkställas. Aktörer deltar frivilligt men det inte är frivillig hur man

³² Ibid., s. 54-55.

³³ Bexell, 2005, s.95.

³⁴ Ibid., s.125.

deltar.³⁵ Detta är applicerbart på *Global Compact* och barnrättsprinciperna då de företag som ansluter sig ska rapportera in hur deras arbete utvecklas. Därmed är rapporteringen en byggsten som gör att det inte är frivilligt hur aktörerna ska delta även om de valt att ansluta sig frivilligt. Vidare menar de att det kan finnas mer eller mindre starka tvångsmekanismer som driver fram frivilliga lösningar. Exempelvis kan företag vilja lugna protestgrupper, överleva på marknaden och behålla marknadsandelar samt undvika ”name blame and shame”.³⁶

Anledningarna till att mjuk reglering har införts på olika områden beror på attraktionskraften i kombination med svårigheten att säga nej menar sociologen Kerstin Jacobsson, statsvetaren Ulrika Mörth, och företagsekonomen Kerstin Sahlin-Andersson i kapitlet ”Den frivilliga styrningens attraktionskraft”.³⁷ Den mjuka regleringen är attraktiv för både dem som reglerar och för dem som regleras. Författarna argumenterar för att attraktionskraften ligger i regleringarnas mjukhet och frivillighet. Emellertid betonar de att vad som anses attraktivt varierar beroende på tid och rum och menar att attraktiviteten måste förstås utifrån institutionella och ideologiska värden som präglar samtiden, dvs. vilka grundläggande värden som präglar samhället. En ytterligare anledning till mjuk reglering är att den kan vara snabbare än lagstiftning då det behövs längre grad av konsensus, är lättare att enas om och svårare att säga nej till. Emellertid menar de att principen ”name, blame and shame” styr då de som avviker visas upp som otillräckliga samtidigt som det ”goda” exemplet lyfts fram som en förebild.³⁸ Detta används till exempel vid *Global Compact* där de företag som inte följer normerna ska pekats ut som mindre ansvarstagande vilket gör dem till föremål för ”name, blame and shame”.³⁹

3.5 Analysmodellen

Uppsatsens teoretiska perspektiv förmedlar en syn på ansvarsutvidgningen. Perspektivet består följaktligen av en kombination av olika teoretiker vilka anses ha relevanta aspekter för uppsatsens analys samt ett perspektiv som erbjuder en argumentation vilken

³⁵ Boström, (red.), 2004, s.196.

³⁶ Ibid., s.197.

³⁷ Jacobsson, Kerstin, Ulrika Mörth, Sahlin-Andersson, Kerstin, ”Den frivilliga styrningens attraktionskraft” i *Den organiserade frivilligheten*, Boström, Magnus (red.), 2004.

³⁸ Ibid., s.168.

³⁹ Ibid., s.177.

stödjer att företag är skyldighetsbärare av rättigheter. De fyra områden som är utvalda är således; hur privata aktörer kan ses som skyldighetsbärare, hur relationen mellan offentlig och privat har bidragit till en ansvarsutvidgning, att se företag som konglomerat kollektiv med moraliskt ansvar samt hur frivilliga regler kan skapa ansvar och legitimitet. De fyra områdena, vilka utgör uppsatsens analysmodell, kommer följaktligen att användas som kriterier vid textanalysen av principerna. Nedan återges en sammanfattning i punktform av kriterierna:

Skyldighetsbärare

- Företag är officiella aktörer och en del av civilsamhället.
- Officiella aktörer har en negativ skyldighet att inte orsaka skada.
- Officiella aktörer har en moralisk skyldighet att hjälpa och skydda.

Offentlig-privat

- Överlappning av ansvar mellan offentliga och privata aktörer.
- Individualiseringen ökar vilket ger upphov till kollektivt ansvar.
- En huvudman kan både vara offentlig och privat aktör.

Ansvar

- Se företag som konglomerat kollektiv som är välorganiserat.
- Företag är en moralisk agent, t.ex. styrelse, med moraliskt ansvar.
- Företag har ansvar att inte orsaka skada.

Frivilliga regler

- Frivilliga regler fungerar som moraliskt tryck som är svårt att säga nej till.
- Institutionalisering av regler för företag om än frivilliga.
- Frivilliga reglers attraktionskraft pga. dess mjukhet och frivillighet.
- Överlappning av offentlig och privat för var ansvaret för skyddet av mänskliga rättigheter ligger, samt snabbare än lagstiftning.

Således har analysmodellen fyllts med det som utgör uppsatsens perspektiv på ansvarsutvidgningen vilket även ger stöd åt argumentationen att företag kan vara skyldighetsbärare. Det går att utläsa ett inbördes samband mellan de olika kriterierna som visar att de fyra kriterierna, var för sig och tillsammans, är relevanta för att förstå varför ansvaret har vidgats och inkluderar privata aktörer.

4 The Children's Rights and Business Principles - en textanalys

Uppsatsens undersökning utgörs av *The Children's Rights and Business Principles*. Inledningsvis ges en bakgrund till framtagandet av principerna för att sedan ge en textanalys av *The Children's Rights and Business Principles*. Utifrån uppsatsens teoretiska analysmodell görs en textanalys med hjälp av de fyra kriterierna; skyldighetsbärare, offentlig-privat, ansvar och frivilliga regler, för att undersöka hur företags ansvar för barns rättigheter kan tolkas utifrån texten. Textanalysen utförs på inledningstexten, principernas huvudfunktion ”respektera och stödja” samt av en princip inom respektive huvudområde; arbetsplatsen, marknaden samt samhälle och miljö. Urvalet av text motiveras utifrån att textstyckena erbjuder mest sammanhängande text om varför företag ska ta ansvar för barns rättigheter samt att analysera en princip inom respektive huvudområde ger en överblick för hur övriga principer är utformade.

4.1 Framtagandet av principerna

Den 24e juni 2010 lanserade FN:s *Global Compact*, UNICEF och Rädda Barnen processen att ta fram de nya barnrättsprinciperna som ämnar vara en konkret guidning för hur företag ska respektera och stödja barns rättigheter genom deras verksamhet.⁴⁰ Genom konsultationer i tjugo länder har olika aktörer bidragit vid framtagandet av barnrättsprinciperna. Samhällsaktörer såsom myndigheter, fackföreningar, organisationer och företag har varit involverade samt barn och unga från olika länder har kommit till tals.⁴¹ Det internationella samfundet uppmanade alla samhällsaktörer, inklusive privata aktörer, att genom en global rörelse bidra till en värld som passar barn. Processen för framtagande har inkluderat rådgivande grupper, öppna konsultationer, intervjuer, enkäter och forskning. De rådgivande grupperna har utgjorts av interna

⁴⁰ Househam, Anita, Development of the Children's Rights and Business Principles, 2012-01-31, Internet: http://www.unglobalcompact.org/Issues/human_rights/childrens_principles/development.html, besökt 2012-12-18.

⁴¹ Arnö, Sophie, 10 Nya globala riktlinjer, Barn Nr.8, 2012, Rädda Barnen.

referensgrupper från UNICEF och Rädda Barnen, *Global Compacts* nätverk samt en extern expertreferensgrupp där hälften av representanterna utgörs av den privata sektorn. Forskningen inkluderas bland annat av litteraturöversikter, business case studies och tematisk översikt över hur företag påverkar barns rättigheter på ett positivt och negativt sätt.⁴²

Från april till juli 2011 ägde möten rum i tio olika städer, både på plats och via internet, i New York, London, Köpenhamn, Dubai, Shanghai, Beijing, Nairobi, Buenos Aires, Istanbul och Genève. Ca 600 företagsledare, representanter från civilsamhället och myndigheter, experter på området samt barn och unga deltog. Även företrädare från regeringar deltog vid informations,- och samrådsmöten vid FN:s högkvarter i juni 2011 för att diskutera statens roll i att stödja användandet av barnrättsprinciperna. I juni till augusti 2011 utförde Rädda Barnen, Plan International, UNICEF och andra partnerorganisationer konsultationer med ca 400 barn och unga mellan 7-17 år i nio länder; Brasilien, Argentina, Filippinerna, Zambia, Bangladesh, Etiopien, Senegal, Paraguay och Peru. Barnen hade olika bakgrunder och erfarenheter som exempelvis etniska minoriteter, föräldralösa barn, gatubarn, barnarbetare, barn som lever i fattigdom eller som har gått igenom naturkatastrofer. Barnen granskade föreslagen till principerna och delade med sig av sina perspektiv på hur företag påverkar deras liv, familjer och samhällen. Det var viktigt att barnen respekterades som jämlika intressenter och strategier togs fram för att barns etiska deltagande skulle vara uppfyllt.⁴³ Emellertid framgår det inte vad som ryms i strategierna. Det framgår inte heller vilka företag som deltog eller övriga organisationer från civilsamhället.

4.2 Barnrättsprincipernas inledningstext

The Children's Rights and Business Principles är framtagna för att verka som guidande principer för hur företag ska respektera och stödja barns rättigheter i sin verksamhet.

⁴² Househam, *Development of the Children's Rights and Business Principles*, 2012-01-31.

⁴³ *Ibid.*, 2012-01-31.

Save the Children, the UN Global Compact and UNICEF hope that these Principles will serve as inspiration and a guide for all business in their interaction with children.⁴⁴

Ordvalen vittnar om att barnrättsprinciperna är frivilliga. Frivilliga regler kan emellertid skapa legitimt värde genom att fungera som moraliska påtryckningar. En möjlig hypotes utifrån frivilligkriteriet är att barnrättsprinciperna kan inspirera till en global institutionell ordning där företags moraliska ansvar väger tungt med tanke på att flertal företag har varit med och utformat principerna. Därmed kan attraktionskraften för de frivilliga principerna spela roll samt att det blir svårt för företag att säga nej till att inte stödja och respektera barns rättigheter.

Vidare argumenterar inledningstexten för att företag påverkar barn på ett eller annat sätt genom att lyfta fram hur många barn under 18 år som utgör världens befolkning. Det framhålls att barn utgör en tredjedel av världens befolkning och i vissa länder utgör barn och unga människor hälften av ett lands befolkning. Därav påverkar företag, oavsett storlek, barn direkt eller indirekt: "It is inevitable that business, whether small or large, will interact with and have effect on the lives of children both directly and indirectly."⁴⁵ Det går därmed att tolka det som att företag är skyldighetsbärare då företag inte ska orsaka barn skada, alltså att företag har en negativ skyldighet mot barn, då barn i största sannolikhet berörs av deras verksamhet på ett eller annat sätt.

Texten lyfter också fram ett språk som företag känner igen där exempelvis ord som intressenter används för att stärka argumentationen att företag ska ta ansvar för barn. Barn ska således ses som viktiga intressenter och min tolkning är att den synen skapar ansvar.

Children are key stakeholders of business – as consumers, family members of employees, young workers, and as future employees and business leaders. At the same time, children are key members of the communities and environments in which business operates.⁴⁶

Vidare lyfter texten fram argument om lönsamhet för företag, till exempel att barnrättsprinciperna kan stärka företagets nuvarande hållbarhetsarbete samtidigt som det generera nytta för affärerna. Att företagets ryckte stärks, förbättra riskhanteringen, anställda blir mer motiverade och att förbättra produkter för barn kan öppna upp för

⁴⁴ The Children's Rights and Business Principles, 2012, s.3.

⁴⁵ Ibid., s.2.

⁴⁶ Ibid., s.2.

innovation och nya marknader. Texten vill tydligt markera möjligheten för en gynnsam affärsmiljö: “..working for children help build strong, well-educated communities that are vital to a stable, inclusive and sustainable business environment.”⁴⁷ Argumentet kan kritiseras utifrån att företags drivkraft är marknadsekonomiska, att principerna blir ett medel för att uppnå bättre försäljning och större legitimitet. Emellertid om ett företag ansluter sig till principerna kan de snarare ses som ett mål istället för medel när det kommer till deras legitimitet vilket kan underbyggas med att företag har moraliskt ansvar oavsett om principerna leder till ökad lönsamhet eller ej. Utan att uppfylla det ansvaret blir legitimiteten svår att nå.

Relationen mellan offentlig och privat går att finna i inledningstexten då företag har fått en framträdande roll i samhället bredvid staten och andra samhällsaktörer:

With increased attention being paid to the role of business in society in parallel to governments and other societal actors, and with greater awareness of the links between business and human rights, the explicit focus on the impact of business on children is also timely.⁴⁸

Texten vittnar därmed om en ansvarsutvidgning mellan offentliga och privata aktörer där även företag inkluderas vid arbetet för mänskliga rättigheter. Texten argumenterar också för att den ökade medvetenheten kring mänskliga rättigheter gör att företags påverkan på barn är aktuellt. Utvidgningen av samhällsansvar spelar därmed roll för varför företag anses ha ansvar för mänskliga rättigheter. Därmed ligger även ett ansvar för barns rättigheter i tiden och företag bör numera se barn som viktiga intressenter.

Barnrättsprinciperna ska uppmärksamma företag på hur de påverkar barn på olika sätt då tidigare uppmaningar främst har fokuserat på att förebygga eller eliminera barnarbete.

...recognition of the responsibility of business towards children has often focused on preventing or eliminating child labour(...) the Children's Rights and Business Principles also highlight the diversity of ways in which business affects children. This includes the impact of their overall business operations – such as their products and services and their marketing methods and distribution

⁴⁷ Ibid., s.2.

⁴⁸ Ibid., s.2.

practices – as well as through their relationships with national and local governments, and investments in local communities.⁴⁹

Principerna vill alltså visa upp en större mångfald på hur företag påverkar barn, och att ansvaret är större än skyddet mot barnarbete, där hela företags verksamhet ska täckas in. Principerna förmedlar därmed att ansvaret sträcker sig från produktion, service, marknadsföring samt relationer mellan nationella och lokala myndigheter och investeringar i lokala samhällen där alla leden påverkar barn. Därmed vittnar principerna om en utvidgning av ansvar där privata aktörers ansvar har expanderat och omfattar fler områden än tidigare.

4.3 Respektera och stödja barns rättigheter

Respect for children's rights is the minimum required of business. Actions to support children's rights are strongly encouraged even if not required. Each principle in the Children's Rights and Business Principles lays out actions to respect children's rights and actions to support children's rights.⁵⁰

Kärnaktiviteten i principerna går således ut på att respektera och stödja barns rättigheter där respektera utgör minimumkravet. Detta återspeglas i princip 1, *All business should meet their responsibility to respect children's rights and commit to supporting the human rights of children*, och uppmanar till policyåtaganden, granskningsåtgärder/mätningar och hjälpåtgärder (*policy commitments, due diligence measures and remediation*). Företags ansvar att respektera (*the corporate responsibility to respect*) handlar om att undvika brott mot barns rättigheter och åtgärda eventuell verksamhet som påverkar barn negativt. Ansvar att respektera gäller för företags egna aktiviteter och vid företags affärsrelationer.⁵¹ Att respektera i det här fallet står således för att undvika brott och negativ påverkan och går att kopplat till att inte orsaka skada, vilket i sig symboliserar skyldighetsbärare utifrån uppsatsens perspektiv. Vidare uppmanar företags åtagande att stödja (*the corporate commitment to support*) till att utföra frivilliga åtgärder vars syfte är att främja barnets rättigheter. Detta uppmanas ske

⁴⁹ Ibid., s.3.

⁵⁰ Ibid., s.5.

⁵¹ Ibid., s.5.

genom kärnverksamheten, sociala investeringar och filantropi, opinionsbildning samt socialpolitisk engagemang.⁵² Exempelen på åtagande är således frivilliga åtgärder vilket bekräftar att principerna är frivilliga regler. Tolkningen blir således att ansvaret är tvädelat om än frivilligt, att respektera och stödja, vilket förmedlar vad företags ansvar innebär utifrån barnrättsprinciperna. Principerna uttrycker sedan hur företag kan respektera och stödja vilket blir nästa steg i undersökningen.

4.4 Barnrättsprincipernas huvudområden

Barnrättsprinciperna är indelade i tre huvudområden; arbetsplatsen (*the workplace*), marknaden (*the marketplace*) samt samhället och miljö (*the community and the environment*).⁵³ Princip 1, *All business should meet their responsibility to respect children's rights and commit to supporting the human rights of children*, följs av nio principer vilka uppmanar företag till att genomföra de grundläggande åtgärderna som framgår i princip 1 inom de tre nämnda områdena. Företagen uppmanas att överväga vad effekterna blir för barn i alla sina aktiviteter och vid deras relationer relaterade till arbetsplatsen, marknaden samt samhälle och miljö.⁵⁴

4.4.1 Arbetsplatsen princip 2-4

Första huvudområdet utgörs av arbetsplatsen och består av tre principer. Varje princip inleds med orden *All business should* följt av den specifika principen; **2** *Contribute to the elimination of child labour, including in all business activities and business relationships*, **3** *Provide decent work for young workers, parents and caregivers*, **4** *Ensure the protection and safety of children in all business activities and facilities*. Princip 2-4 behandlar således barnarbete, anständigt arbete och säkerheten i företagets verksamhet. Fortsatt utgörs textanalysen inom arbetsplatsen av princip 2.

Princip 2, *Contribute to the elimination of child labour, including in all business activities and business relationships*, går ut på att företag ska bidra till avskaffandet av

⁵² Ibid., s.5.

⁵³ Ibid., s.5,12.

⁵⁴ About the Principles, 2012.

barnarbete inom verksamheten samt vid företagets affärsrelationer. Företags ansvar att respektera innebär följande i princip 2:

*Do not*⁵⁵ employ or use children in any type of child labour (...) *Be aware* of the presence of all children in the workplace (...) *Do not* put pressure on suppliers, contractors and subcontractors that are likely to result in *abuses* of children's rights.⁵⁶

Ansvariet går således ut på avskaffa barnarbete där skyldigheten är att inte orsaka skada genom att vare sig anställa eller använda barn i verksamheten. Samtidigt uppmanas företag till att vara försiktiga för att undvika att barns rättigheter ska bli kränkta när de trycker på i leveransleden vilket kan uppfattas tvetydigt då det finns en stor angelägenhet att ta ansvar just i leveransleden. Företags ansvar att respektera handlar också om att förebygga, identifiera och mildra skador för unga arbetare och skydda dem från arbete som är förbjudit för arbetare under 18 år:

Preventing, identifying and mitigating harm to young workers and *protecting* them from work that is prohibited for workers under 18 years old or beyond their physical and psychological capacity. *Protect* children from hazardous work, which is likely to harm their health, safety and morals. *Prevent* and *eliminate* workplace hazards or *remove* children from such workplaces.⁵⁷

Ansvariet för avskaffandet av barnarbete och skyldighet att inte orsaka skada symboliseras i textstycket genom ordvalen skydda, förebygga, eliminera och avlägsna. Texten argumenterar för att ansvariet handlar både om att vara proaktiv och reaktiv, att företagets ansvar för barn täcks både av tidigare aktiviteter och framtida aktiviteter. Vidare vittnar texten om att privata aktörer förväntas ta ett rejält grepp om barnarbete vilket i sig avspeglar ansvarsutvidgningen mellan offentliga och privata aktörer. De här två ingångarna handlar således om att respektera vilket är det minsta principerna begär i from av ansvar.

⁵⁵ Kursivering av ord har gjorts för att markera vilka ord som går att koppla till de fyra kriterierna vilket blir genomgående vid fortsatt textanalys av principerna.

⁵⁶ The Children's Rights and Business Principles, s.18.

⁵⁷ Ibid., s.18.

När det kommer till företags åtagande att stödja i princip 2 är relationen offentlig-privat synlig:

*Working with governments, social partners and others to promote education and sustainable solutions to the root causes of child labour⁵⁸(...) Support the development and implementation of a national action plan against child labour as part of key policy and institutional mechanisms to combat child labour at the national level.*⁵⁹

Texten vittnar om att det är fler aktörer som tillsammans bär ett ansvar för att eliminera barnarbete. Att skapa institutionella mekanismer vittnar också om att ansvaret för barns rättigheter måste säkerställas genom institutionalisering där olika offentliga aktörer agerar för den utvecklingen.

4.4.2 Marknaden princip 5-6

Andra huvudområdet utgörs av marknaden och består av två principer; *All business should 5 Ensure that products and services are safe, and seek to support children's rights through them, 6 Use marketing and advertising that respect and support children's rights.* Princip 5-6 behandlar således om företaget produkter och service samt marknadsföring och reklam. Fortsatt utgörs textanalysen inom marknaden av princip 6.

Princip 6, *Use marketing and advertising that respect and support children's rights*, går ut på att företag ska respektera och stödja barns rättigheter vid marknadsföring och reklam. Företags ansvar att respektera innebär följande i princip 6:

*Ensuring that communications and marketing do not have an adverse impact on children's rights (...) Marketing should not reinforce discrimination (...) In assessing whether there is or may be an adverse impact on children's rights (...) consider factors such as: children's greater susceptibility to manipulation, and the effects of using unrealistic or sexualized body images and stereotypes.*⁶⁰

Företagets ansvar handlar således om att inte göra negativ inverkan på barns rättigheter genom marknadsföring eller reklam vilket går att koppla till att inte orsaka skada. Texten symboliserar en ansvarsutvidgning där privata aktörer ska respektera barns rättigheter genom att bl.a. undvika diskriminering av barn samt motverka stereotyper. Vidare argumenterar texten för att barn är känsliga för negativ inverkan vid reklam och

⁵⁸ Ibid., s.18.

⁵⁹ Ibid., s.19.

⁶⁰ Ibid., s.26.

marknadsföring och därav kan företag anses ha ett ansvar att inte orsaka skada genom att inte utnyttja känsligheten.

När det kommer till företags åtagande att stödja i princip 6 uppmanas företag att använda marknadsföringen för att bidra till mjuka värden:

Using marketing that *raises awareness of and promotes* children's rights, positive self-esteem, healthy lifestyles and non-violent values.⁶¹

Ansvar vid att stödja förespråkar således positiva uppmaningar till skillnad från ansvaret att respektera som snarare handlar om förmaningar. Företags ansvar att stödja förmedlas av att öka medvetenheten och främja barns rättigheter genom marknadsföringen. Att använda marknadsföringen på ett etiskt sätt, undvika negativ inverkan och främja mjuka värden för barn, går att tolka som att marknadsföringen har ett högt moraliskt anspråk vilket företag förväntas ta ansvar för.

4.4.3 Samhället och miljön princip 7-10

Tredje huvudområdet utgörs av samhället och miljön och består av fyra principer: *All business should; 7 Respect and support children's rights in relation to the environment and to land acquisition and use, 8 Respect and support children's rights in security arrangements, 9 Help protect children affected by emergencies, 10 Reinforce community and government efforts to protect and fulfil children's rights.* Princip 7-10 behandlar således respekt och stöd för barns rättigheter i förhållande till miljön, användning av land, säkerhetsfrågor, vid nödsituationer samt stödja samhällen och myndigheter till att skydda och uppfylla barns rättigheter. Fortsatt utgörs textanalysen inom samhälle och miljö av princip 10.

Princip 10, *Reinforce community and government efforts to protect and fulfil children's rights*, går ut på att företag ska stödja samhället och staten till att skydda och uppfylla barns rättigheter. Företags ansvar att respektera innebär följande i princip 10:

*Not undermining government efforts to protect and fulfil children's rights. Recognize that respect for the rule of law and the use of responsible business practices, including the payment of taxes to generate revenues, are essential for governments to meet their obligations to protect and fulfil children's rights.*⁶²

⁶¹ Ibid., s.26.

Relationen mellan offentliga och privata aktörer blir tydlig i principen där företag uppmanas att ta hänsyn till myndigheter och staten. Texten argumenterar för att företag har ett ansvar att stödja statens arbete där bl.a. skatteinbetalning anses vara nödvändig för att staten ska kunna leva upp till sina skyldigheter att skydda och uppfylla barnets rättigheter. Därmed vittnar texten om en ansvarsutvidgning mellan offentliga och privata aktörer där nu även företag anses ha ansvar för att barnets rättigheter uppfylls tillsammans med staten, både genom företagets egen verksamhet samt som stöd till statens verksamhet.

När det kommer till företags åtagande att stödja i princip 10 bör företag göra sina sociala investeringar i program för barn:

Considering undertaking strategic social investment programmes for children
Contribute to existing programmes or plan and implement social investment programmes in *cooperation with governments, civil society and children*. Health, education, recreation, child protection and raising awareness of children's rights have been *identified by children* and child rights experts as *priorities* for children.⁶³

Företag förväntas ta ansvar genom att överväga vilka program de gör sociala investeringar i och uppmanas bidra tillsammans med andra aktörer. Texten argumenterar därmed för en ansvarsutvidgning genom att ta upp flera målgrupper som kan samarbeta kring ansvaret för barns rättigheter. Genom att föreslå specifika områden som barn själva har identifierat som prioriterade görs barn till en intressentgrupp. Det moraliska trycket som frivilliga regler förmedlar kan eventuellt öka med hjälp av att använda barn som målgrupp och intressenter.

⁶² Ibid., s.34.

⁶³ Ibid., s.34.

5 Slutsats

Hur privat aktörer såsom företag kan vara skyldighetsbärare och därmed ha ett strikt ansvar för rättighetsuppfyllelse bevarades i uppsatsen teoridel där slutsatsen vilar på de fyra kriterierna; hur privata aktörer kan ses som skyldighetsbärare, hur relationen mellan offentlig och privat har bidragit till en ansvarsutvidgning, att se företag som konglomerat kollektiv med moraliskt ansvar samt hur frivilliga regler kan skapa ansvar och legitimitet, vilka ligger till grund för en förståelse av ansvarsutvidgningen och utökning av skyldighetsbärare. Argumentationen får alltså stöd från ett perspektiv som består av en kombination av olika teorier. Därmed har Pogge, Bexell, Halldenius, Grafström, Göthberg & Windell, Jacobsson, Mörth & Sahlin-Andersson samt Boström mfl., används som stöd till argumentationen, till analysmodellen samt som en utgångspunkt för textanalysen av barnrättsprinciperna. Slutsatsen ämnar vidare knyta an till frågeställning om hur företags ansvar för barns rättigheter kan tolkas utifrån principerna samt vilka konsekvenser det kan få. Övergripande knyter slutsatsen an till syftet om barnrättsprinciperna kan stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare.

5.1 Slutsats av textanalysen

I *The Children's Rights and Business Principles* har företags ansvar för barns rättigheter en stark koppling till relationen mellan offentlig och privat. Genom att knyta an till Bexells teori om offentliga och privata aktörer har ansvaret omvandlats för transnationella företag vilket i sig kräver en förändring av vart gränsen mellan det offentliga och privata ansvaret för barns rättigheter går. På flera ställen i texten uppmanas samarbete mellan offentliga och privata aktörer och vilket teoretiskt sätt symboliserar att det sker en överlappning där fler aktörer gemensamt kan ta ansvar. Detta kan i sig bidra till en institutionell syn som stärker barns rättigheter där överlappningen av ansvar blir mer och mer självklar. Precis som Grafström, Göthberg och Windell menar förmedlar barnrättsprinciperna en syn på att ansvarfördelningen har

luckrats upp mellan offentliga och privata aktörer vilket vittnar om en individualisering med fler aktiva aktörer. I takt med individualisering sker en ökad grad av kollektivisering av ansvar, att fler aktörer tillsammans bär ansvar, vilket i sig gör att barnrättsprinciperna styrker argumentationen att fler bär ansvar för barns rättigheter.

Att inte orsaka skada, vilket jag tolkar det som utifrån Pogge, betyder att en officiell aktör är en skyldighetsbärare vilket är återkommande i barnrättsprinciperna. På flera ställen i texten framgår det att företags verksamhet påverkar barn vilket gör att företag har en skyldighet att inte kränka barns rättigheter genom negativ inverkan. Att undvika negativ inverkan på barn kan med andra ord symbolisera att inte orsaka skada vilket i sig föder en negativ skyldighet. Företag har därmed ansvar för att undvika negativ inverkan på barn utifrån barnrättsprinciperna vilket gör företag till skyldighetsbärare då företagen varken ska orsaka skada eller passivt se på när rättigheter kränks. Utifrån Pogge går det att argumentera för att aktörer som är involverade att upprätthålla en viss ordning som utnyttjar barn bryter mot barns rättigheter. Därmed är det företagets moraliska ansvar att förhindra negativ inverkan på barn, dvs. att företag har en negativ skyldighet att inte orsaka skada oavsett ekonomisk vinning vilket gör dem till skyldighetsbärare.

Ordvalen i barnrättsprinciperna vittnar om att principerna är frivilliga. Ansvaret är tvådelat om än frivilligt, att respektera och stödja, där respektera ses som minimumkrav och stödja ses som ett ytterligare steg. Därmed tolkar jag det som att principerna förmedlar två grader av ansvar vilket i sig skapar olika grader av frivillighet, eller snarare olika grader av moraliskt tryck. För att förstå moraliskt tryck tar jag hjälp av Bexell som menar att frivilliga regler bidrar till moraliskt tryck vilket inte kan tillgodoses av anpassning av lagar. Det moraliska trycket som principerna kan bidra till stöds också upp av Jacobsson, Mörth och Sahlin-Andersson teori om attraktionskraften kring frivilliga regler. Barnrättsprinciperna kan inspirera till en global institutionell ordning där företags moraliska ansvar väger tungt då flertal företag har varit med och utformat principerna. Därmed kan attraktionskraften för de frivilliga principerna spela roll samt att det blir svårt för företag att säga nej till att inte stödja och respektera barns rättigheter.

Följaktligen förmedlar principerna att fler samhällsaktörer bör ta ansvar för barns rättigheter - privata och offentliga aktörer bär nu ansvaret tillsammans. Att säkerställa barns rättigheter uppmanas genom att skapa institutionella mekanismer. Principerna förespråkar också att en ansvarsvidning har skett då de argumenterar för att privata

aktörer förväntas ta ett rejält grepp om exempelvis barnarbete. Genom att knyta an till Bexells teori om offentlig-privat samt Pogges institutionella syn tolkar jag det som att en institutionell ordning är nödvändig för att principerna ska vara genomförbara samt att ansvarutvidgningen som principerna vittnar om bottnar sig i att ansvaret har omvandlas för transnationella företag vilket i sig kräver en förändring mellan det offentliga och privata ansvaret för barns rättigheter.

För att principerna ska leva upp till sina anspråk behövs emellertid en institutionell ordning som möjliggör anspråken. Jag väljer att dra en parallell till barnkonventionen som nämndes i uppsatsens inledning. Konventionen om barnets rättigheter har ratificerats av 193 länder men ändå lever flertal av världens barn i undermåliga förhållanden utifrån vilka anspråk barnkonventionen gör. Här återspeglar sig problematiken i de länder där den institutionella ordningen inte är tillräckligt stark för att tillgodose barnen deras rättigheter. Emellertid menar Pogge att alla stater har ett moraliskt ansvar att inte orsaka skada, det vill säga staterna har en negativ skyldighet att inte orsaka skada genom att inte förneka barnets dess rättigheter, men ändå återspeglas en annan verklighet. En fråga är om *The Children's rights and Business Principles* försvagas av avsaknaden av en tillräckligt stark och etablerad global institutionell ordning som kan förverkliga anspråken. Texten i barnrättsprinciperna vittnar flera gånger om att principerna är frivilliga där sanktioner saknas. Barnrättsprinciperna kan dock användas för moraliska påtryckningar givet att, vilket analysen visar, företag precis som stater har en moralisk skyldighet att inte orsaka skada. Företag är en officiell aktör samtidigt som företag utgör en viktig del av civilsamhället där de med sin makt kan påverka den globala institutionella ordningen till det bättre för barns rättigheter.

6 Avslutande diskussion

Uppsatsens primära mål har varit att undersöka företags samhällsansvar som skyldighetsbärare av barns rättigheter genom att analysera *The Children's Rights and Business Principles*. Utifrån en teoretisk analysmodell har barnrättsprinciperna analyserats för att undersöka vad texten förmedlar om företags ansvar för barns rättigheter samt för att se om barnrättsprinciperna kan bidra till att stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare. Undersökningen bidrar till en tolkande studie av vad barnrättsprinciperna kräver av de företag som skriver under. Genom att lyfta fram ett perspektiv till varför privata aktörer såsom företag kan vara skyldighetsbärare och därmed ha ett strikt ansvar för rättighetsuppfyllelse har uppsatsen bidragit till att fylla en lucka i tidigare forskning.

Uppsatsens teoretiska perspektiv utgör ett sätt att betrakta företags samhällsansvar på genom att belysa vad företags ansvar egentligen bör innebära - att se företag som skyldighetsbärare med strikt ansvar för rättighetsuppfyllelse. Genom att problematisera frivilligheten, och hävda att företags ansvar handlar mer om bara frivillighet och *good will*, erbjuder uppsatsen en teoretisk utmaning för att ta ansvar på ett större allvar utifrån den teoretiska analysmodellen.

Följaktligen bidrar uppsatsens teoretiska perspektiv samt textanalysen av *The Children's Rights and Business Principles* till att stärka argumentationen om en utökning av skyldighetsbärare. Genom att se företag som en officiell aktör, vilket består av ett konglomerat kollektiv, utgörs företag av en moralisk agent med moraliskt ansvar. Maktförskjutningen av den privata sfären har bidragit till en överlappning av ansvar mellan offentliga och privata aktörer där frivilliga regler är det första steget att skapa ansvar. För framtida forskning skulle det vara intressant att följa utvecklingen av barnrättsprinciperna då de har satts i bruk. Genom empiriska undersökningar hos företag som har skrivit under barnrättsprinciperna kan granskningar göras av företags samhällsansvar för att se om principerna har bidragit till att stärka en global institutionell ordning där företag ses som skyldighetsbärare av barns rättigheter. Det skulle också vara intressant att belysa frågor som är av en helt annan uppfattning kring

en institutionell ordning, om det finns andra vägar att gå för att förverkliga anspråken i barnrättsprinciperna.

Referenser

Böcker

Beckman, Ludvig, Grundbok i idéanalys: det kritiska studiet av politiska texter och idéer, Santérus, Stockholm, 2005

Bexell, Magdalena, *Exploring responsibility: public and private in human rights protection*, Department of Political Science, Lund University, Diss. Lund : Lunds universitet, 2005, Lund, 2005

Bexell, Magdalena, ”Företags samhällsansvar och mänskliga rättigheter” i Mikael, Spång (red.), *Mänskliga rättigheter: ett ofullbordat uppdrag*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2009

Boström, Magnus (red.), *Den organiserade frivilligheten*, 1. uppl., Liber, Lund, 2004

Clapham, Andrew, *Human rights obligations of non-state actors*, Oxford University Press, Oxford, 2006

Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *Ansvar*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2010

Grafström, Maria, Göthberg, Pauline & Windell, Karolina, *CSR: företagsansvar i förändring*, 1. uppl., Liber, Malmö, 2008

Halldenius, Lena, *Liberalism*, Bilda, Stockholm, 2003

Jacobsson, Kerstin, Ulrika Mörth, Sahlin-Andersson, Kerstin, ”Den frivilliga styrningens attraktionskraft” i *Den organiserade frivilligheten*, Boström, Magnus (red.), 2004

Pogge, Thomas, Winfried, Menko, *World poverty and human rights: cosmopolitan responsibilities and reforms*, 2. ed., Polity, Cambridge, 2008

Pogge, Thomas, ”Severe poverty as a human rights violation” , i Winfried Menko (red.), *Freedom from poverty as a human right: who owes what to the very poor?*, Oxford University Press, Oxford, 2007

Tidningsartiklar

Arnö, Sophie, *10 Nya globala riktlinjer*, Barn Nr.8, Rädda Barnen, 2012

Eriksson, Gustaf, *Ilska över könsneutrala leksakskatalogerna*, Metro, 2012-11-29

Internet: <http://www.metro.se/nyheter/varlden-rasar-over-konsneutrala-leksakskataloger/EVHlkB!NWphY8xfBHm7Q/>, besökt 2012-12-28

Windell, Henrik, *Leksakskedja tar strid mot könsstereotyper*, dagensmedia.se, 2012-03-30

Internet: <http://www.dagensmedia.se/nyheter/pr/article3439223.ece>, besökt 2012-12-28

Internetkällor

About the Principles, 2012, Internet:

http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/CRBP/About_the_Principles.pdf, besökt 2012-12-22

Global Compact, Internet: <http://www.unglobalcompact.org/AboutTheGC/>, besökt 2013-01-09.

Househam, Anita, *Development of the Children's Rights and Business Principles*, 2012-01-31,

Internet:

http://www.unglobalcompact.org/Issues/human_rights/childrens_principles/development.html, besökt 2012-12-18.

Rädda Barnen kommentarer, <http://www.rb.se/press/kommentarer/Pages/Somalia-ratificerar-barnkonventionen.aspx>, besökt 2012-12-15.

The Children's Rights and Business Principles, 2012, Internet:

http://www.unglobalcompact.org/docs/issues_doc/human_rights/CRBP/Childrens_Rights_and_Business_Principles.pdf, besökt 2012-12-22

Konventioner

FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC)